

รายงานการสำรวจและทำทะเบียนเอกสารตัวเขียน
บ้านคลองบางหลวง เขตจรัญสนิทวงศ์ กรุงเทพฯ
ระหว่างวันที่ 20-21 ตุลาคม 2568
ฐานข้อมูลเอกสารตัวเขียนในประเทศไทย
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ฐานข้อมูลเอกสารตัวเขียนในประเทศไทยได้มีการจัดทำเว็บไซต์ฐานข้อมูลฯ เพื่อให้บริการเอกสารตัวเขียนออนไลน์ ริเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2555 และดำเนินงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ของการจัดทำเว็บไซต์ฐานข้อมูลฯ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ทำสำเนาดิจิทัล เพื่ออนุรักษ์เอกสารตัวเขียนอันเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติ และเผยแพร่ข้อมูลเอกสารตัวเขียนให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลเอกสารได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย และสามารถศึกษาต่อยอดองค์ความรู้ด้านเอกสารตัวเขียนไปยังศาสตร์อื่น ๆ ได้ ฐานข้อมูลเอกสารตัวเขียนฯ ได้มีแผนการสำรวจ ทำทะเบียน และถ่ายภาพดิจิทัลเอกสารตัวเขียนและการจะทำให้เว็บไซต์ฐานข้อมูลเอกสารตัวเขียนฯ มีความเข้มแข็งนั้นจึงต้องแสวงหาข้อมูลเอกสารโบราณเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ

ในปีนี้การสำรวจเอกสารตัวเขียนได้มีการขยายพรมแดนการศึกษาจากการสำรวจเอกสารโบราณที่อยู่ในวัดวาอารามไปยังมัสยิด และชุมชนชาวมุสลิมที่ตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารตัวเขียนและยินดีที่ให้ทางคณะสำรวจฯ ไปทำทะเบียนและสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียน

เมื่อวันที่ 20-21 ตุลาคม 2568 คณะสำรวจฯ ประกอบด้วย คุณสุนิติ จุฑามาศ คุณนิสา เขยกลิ่น คุณศุภาพิชญ์ อุค้ำพันธ์ และคุณศุภกรานต์ พุ่มพฤกษ์ ได้เดินทางไปยังบ้านของคุณวรรณิ มาณะจิตต์ ผู้สืบเชื้อสายจากสายสกุลสุลต่านสุลัยมาน ผู้ครองเมืองสงขลาในอดีต ได้อนุญาตเข้าไปทำทะเบียนเอกสารตัวเขียนที่อยู่ในความดูแลของท่านเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้อันทรงคุณค่าให้สาธารณชนเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้

ประวัติความเป็นมาของสุลต่านสุลัยมาน (ซาร์)

สุลต่านสุลัยมาน (ซาร์) ผู้ปกครองเมืองสงขลา (สิงขรนคร) ในช่วง พ.ศ. 2185-2211 เป็นบุตรชายของของดาโต๊ะโมกอล ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นชาวอาหรับเปอร์เซีย นับถือศาสนาอิสลามตามสุนนะฮ์ ครอบครัวท่านได้ตั้งถิ่นฐานในเมืองสาเลห์บนเกาะชวา ต่อมาถูกพวกฮอลันดาร์ุกรานจึงอพยพเข้ามาตั้งชุมชนการค้าในบริเวณหัวเขาแดงริมทะเลปากอ่าวสงขลา และได้พัฒนาบริเวณนี้จนกลายเป็นท่าเรือการค้าใหญ่

ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ พ.ศ. 2148-2153 ทรงแต่งตั้งดาโต๊ะโมกอลเป็นข้าหลวงใหญ่แห่งพระเจ้ากรุงสยาม ประจำเมืองพัทลุงอยู่ที่หัวเขาแดง แขวงเมืองสงขลา มีหน้าที่ดูแลเมืองพัทลุง และเก็บค่าธรรมเนียมหักจอบเรือจากบรรดาเรือสินค้า ส่งเป็นส่วยเข้าท้องพระคลังหลวง เมื่อดาโต๊ะโมกอลถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ.2163 สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้สุลัยมาน (ซาร์) บุตรชายคนโตของดาโต๊ะโมกอลเป็นเจ้าเมืองสงขลาและเมืองพัทลุงสืบต่อจากบิดา (สรยุทธ ชื่นภักดี, 2547: 3-5)

ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. 2173 ท่านสุลัยมาน (ซาห์) ได้ประกาศแข็งเมืองและตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระเจ้าปราสาททองในการปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้หัวเมืองภาคใต้ร่วมกันปราบปราม แต่ก็พ่ายแพ้ ตลอดรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองนั้น สุลต่านสุลัยมาน (ซาห์) มีอำนาจครองดินแดนกว้างขวางตลอดชายฝั่งทะเลอันดามันและฝั่งอ่าวไทย ด้านใต้จรดปัตตานีและไทรบุรี ด้านเหนือจรดเมืองนครศรีธรรมราช สุลต่านสุลัยมาน (ซาห์) ถึงแก่พิราลัย พ.ศ. 2211 ท่านมีบุตรชาย 3 คน ได้แก่ ท่านมุस्ताฟา ท่านฮะซัน และท่านฮูเซน

ท่านมุस्ताฟาได้ปกครองสงขลาสืบต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2223 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้ทัพหลวงยกไปปราบปรามนครสงขลาจนได้รับชัยชนะ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้สลายเมืองสงขลาและกำลังทหารเสียเกือบหมดสิ้น

สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ให้ท่านมุस्ताฟาย้ายภูมิลำเนาไปตั้งอยู่ที่ไชยา ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท่านมุस्ताฟาให้เป็น “พระยาไชยา” มีราชทินนามว่า “พระยาพิชิตภักดีศรีพิชัยสงคราม” พ.ศ. 2225 ได้สร้างเมืองใหม่ขึ้นที่ไชยา มีการปักหลักประตูเมือง ซึ่งเรียกว่า “เสาประโคนชัย” อยู่กลางเมือง

ท่านฮะซันได้เข้ามารับราชการในกรุงศรีอยุธยา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น “พระยาราชวังสัน (ฮะซัน) แม่ทัพเรือแห่งกรุงศรีอยุธยา และตำแหน่งนี้ได้สืบเนื่องกันมาในสายตระกูลสุลต่านสุลัยมาน อาทิ ขุนลักษณา (บุญยัง) บุตรของท่านฮะซัน และเจ้าพระยาจักรี (หมุด) บุตรของท่านขุนลักษณา (บุญยัง)

ส่วนท่านฮูเซนได้เข้ามารับราชการในกรุงศรีอยุธยาระยะหนึ่ง ต่อมาได้กลับไปช่วยราชการพระยาไชยา (มุस्ताฟา) ที่เมืองไชยาในตำแหน่งปลัดเมืองไชยา ภายหลังได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปเป็นพระยาพัทลุง พ.ศ. 2226 (อาดี เสือสมิง, 2555: ออนไลน์)

สายตระกูลสุลต่านสุลัยมาน (ซาห์) ได้ดำรงตำแหน่งพระยาราชวังสันนับตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จวบจนถึงรัชกาลที่ 5 แห่งบรมราชจักรีวงศ์นั้นล้วนแต่เป็นมุสลิมทั้งสิ้น ในขณะที่ลูกหลานในสายตระกูลนี้ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุง เจ้าเมืองไชยา เจ้าเมืองตะกั่วป่า เจ้าเมืองจันทะและเป็นถึงเจ้าพระยาจักรีศรีอครักษ์ ที่สมุหนายกในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (อาดี เสือสมิง, 2555: ออนไลน์)

สกุลมานะจิตต์

พันตรีหลวงไพบูลย์ยন্ত্রกิจ (สุดใจ มานะจิตต์) เป็นบุตรของท่านน้อย มานะจิตต์ (บุตรของหลวงลักษณา (หม่าน) กับท่านเอม) และท่านเฒ่า ตรีเดช (บุตรของท่านจอมและท่านกบ ตรีเดช) หลวงไพบูลย์ยন্ত্রกิจ เกิดเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2431 ที่บ้านใกล้กับวัดอินทาราม (วัดใต้) ริมคลองบางใหญ่ เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาได้เข้ารับราชการเป็นทหารบก พ.ศ. 2451 และมีความเจริญในหน้าที่การตามลำดับขั้น ครั้นถึงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2480 ท่านได้รับพระราชยศเป็น พันตรีหลวงไพบูลย์ยন্ত্রกิจ

ด้านชีวิตครอบครัว ท่านสมรสกับท่านเสงี่ยม ทองคำวงศ์ (บุตรของท่านคำ ทองคำวงศ์) ภายหลังจากการสมรส ท่านได้ซื้อที่ดินและปลูกบ้านใกล้มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) เกี่ยวกับมัสยิดต้นสน ท่านทั้งสองมีบุตรธิดาด้วยกัน 2 คน คือ คุณสมถวิล มานะจิตต์ และ ร.ต.ต.สุรพล มานะจิตต์

พ.ศ.2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ให้พระราชบัญญัตินามสกุลขึ้น พันตรีหลวงไพบูลย์ยุทธกิจก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานนามสกุลว่า “มานะจิตต์” เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2456 ซึ่งถือเป็นเกียรติแก่วงศ์สกุลเป็นล้นพ้น ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงให้เปลี่ยนการสะกดนามสกุลเป็น “มานะจิตต์” (ภัทร คาน, 2547: 46-49)

เอกสารตัวเขียนของบ้านคลองบางหลวง

เมื่อ 20-21 ตุลาคม 2568 คณะสำรวจฯ ได้ลงพื้นที่ไปยังบ้านของคุณวรวรรณี มานะจิตต์ (บุตรของคุณสมถวิล มานะจิตต์ และคุณอนันต์ มานะจิตต์ (อับดุลการิม) และเป็นหลานของพันตรีหลวงไพบูลย์ยุทธกิจ ท่านเสงี่ยม ทองคำวงศ์) ทายาทผู้ได้รับมรดกตกทอดอันเป็นเอกสารตัวเขียน ได้แก่ สมุดไทย และสมุดฝรั่งจำนวนหนึ่ง หลังจากทางคณะสำรวจฯ ได้เคยขออนุญาตสำรวจเบื้องต้นไปแล้วครั้งหนึ่ง โดยครั้งนั้นได้รับความเมตตาจากศราวุธ ศรีวรรณยศ อิหม่ามประจำมัสยิดต้น ช่วยติดต่อและประสานงานให้ทางคณะสำรวจฯ ได้เข้าไปสำรวจเอกสารส่วนบุคคลของคุณวรวรรณี มานะจิตต์ นอกจากนี้ คุณแดลเนียล สามารถ (บุตรของคุณมาเรียม สามารถ และเป็นหลานของคุณวรวรรณี มานะจิตต์) ได้นำเอกสารตัวเขียนที่อยู่ในความดูแลมาสอบทบทวนเพื่อให้คณะสำรวจฯ ได้ทำทะเบียนและสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียน เพื่อเผยแพร่เอกสารตัวเขียนในฐานข้อมูลเอกสารตัวเขียนในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) อันเป็นการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่สาธารณชนในวงกว้างและขยายขอบเขตองค์ความรู้ให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันศึกษาประวัติศาสตร์และศาสตร์ด้านต่าง ๆ

เอกสารตัวเขียนชุดนี้ที่เป็นเอกสารส่วนบุคคล คุณวรวรรณี มานะจิตต์ และคุณแดลเนียล สามารถ ได้ลงความเห็นในการตั้งชื่อคอลเลกชันว่า คอลเลกชันบ้านคลองบางหลวง เพื่อเป็นการรำลึกถึงที่มาของเอกสารชุดดังกล่าว

รายชื่อเอกสารตัวเขียนที่ได้ทำทะเบียนและทำสำเนาดิจิทัล ดังนี้

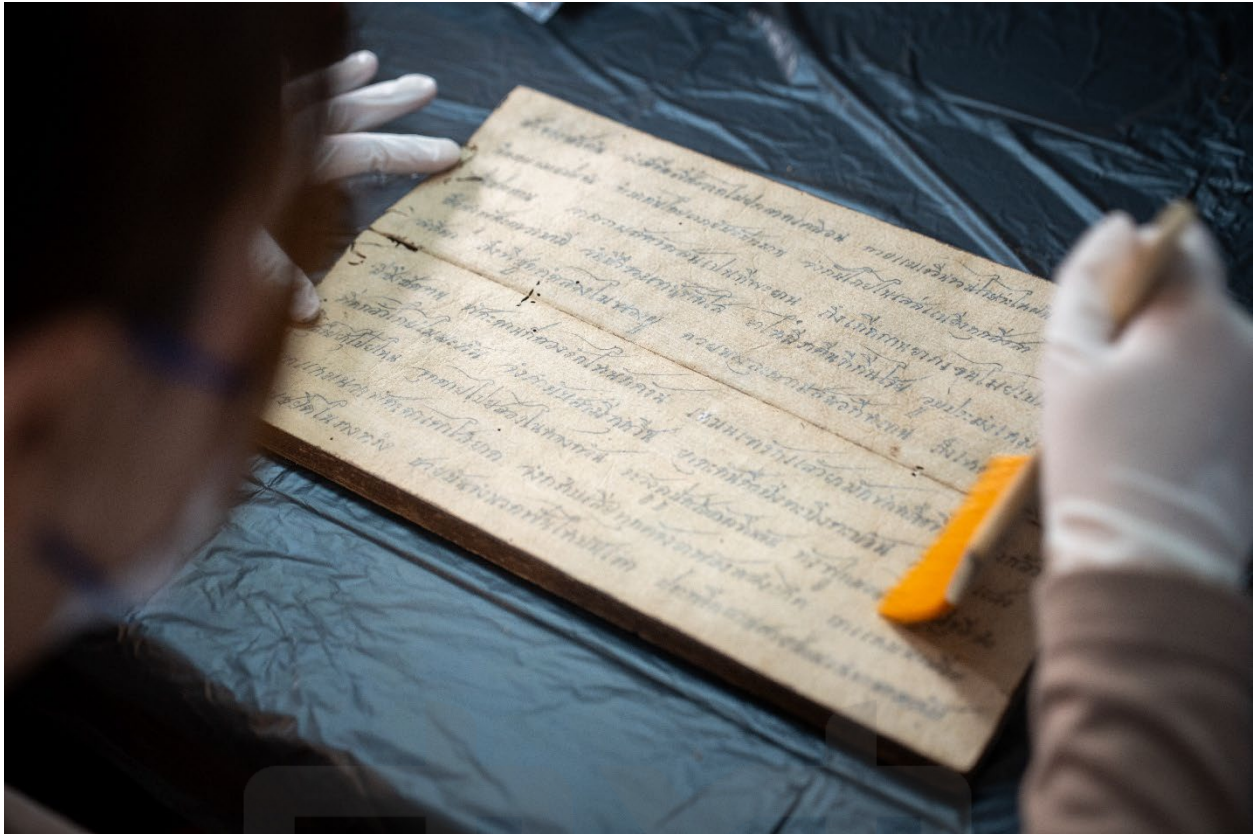
ที่	รหัส	เรื่อง	ประเภท	อักษร/ภาษา
1	BKK008-001	ตำราหะกีกัด	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
2	BKK008-002	ตำราฟิสิกส์ อัล-อิมาดะฮ์	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
3	BKK008-003	ตำราหะกีกัด	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
4	BKK008-004	ตำราฟิสิกส์ (นิติศาสตร์อิสลาม)	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
5	BKK008-005	สุภาชิต	สมุดไทยขาว	ไทย/ไทย
6	BKK008-006	สุภาชิตและโจทย์เลข	สมุดไทยขาว	ไทย/ไทย

ที่	รหัส	เรื่อง	ประเภท	อักษร/ภาษา
7	BKK008-007	ตำรากฎหมายและตำรายา	สมุดไทยขาว	ไทย/ไทย
8	BKK008-008	ตำรายาและบันทึกทั่วไป	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
9	BKK008-009	บันทึกทั่วไป	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
10	BKK008-010	ตำราคำสอนและบัญชี	สมุดไทยขาว	ไทย/ไทย
11	BKK008-011	ตำรายา	สมุดไทยดำ	ไทย/ไทย
12	BKK008-012	ตำราสมุนไพร	สมุดไทยขาว	ไทย/ไทย
13	BKK008-013	ตำรายา	สมุดไทยดำ	ไทย, ขอมไทย /ไทย
14	BKK008-015	สุภาชิตและแบบเรียนภาษา อาหรับ-ไทย	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
15	BKK008-016	ตำราหลักการชำระร่างกาย ในศาสนาอิสลาม	สมุดไทยขาว	ไทย, อาหรับ/ไทย, อาหรับ
16	BKK008-017	ตำรายา	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
17	BKK008-018	ตำราทำอาหาร	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
18	BKK008-019	ตำราทำขนม	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
19	BKK008-020	ตำราทำขนม	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
20	BKK008-021	ตำรายา	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
21	BKK008-022	ตำราทำสบู่และทำขนม ต่างๆ	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
22	BKK008-023	ตำราละหมาดคุณตาเขียนไว้	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
23	BKK008-024	สูตรทำขนมและอาหาร	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
24	BKK008-025	สูตรทำสบู่และน้ำต่าง	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
25	BKK008-026	บันทึกรายการซื้อของ	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย
26	BKK008-027	บันทึกตำราทำทอง	สมุดฝรั่ง	ไทย/ไทย

ทั้งนี้ คณะสำรวจได้ทำความสะอาด ทำทะเบียนเอกสาร แยกหมวดหมู่ ทำสำเนาดิจิทัล และมีแผนเผยแพร่ชุดข้อมูลดังกล่าวในฐานข้อมูลเอกสารตัวเขียนในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ในอนาคตอีกด้วย

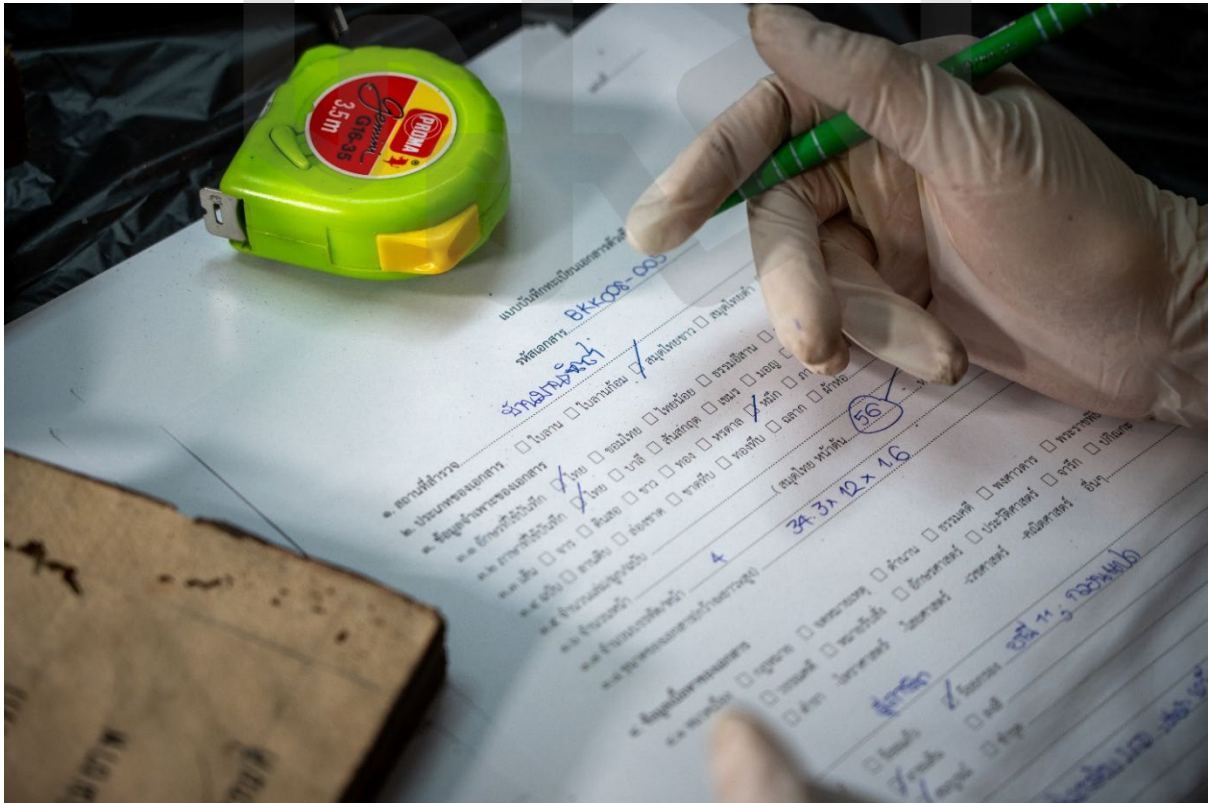
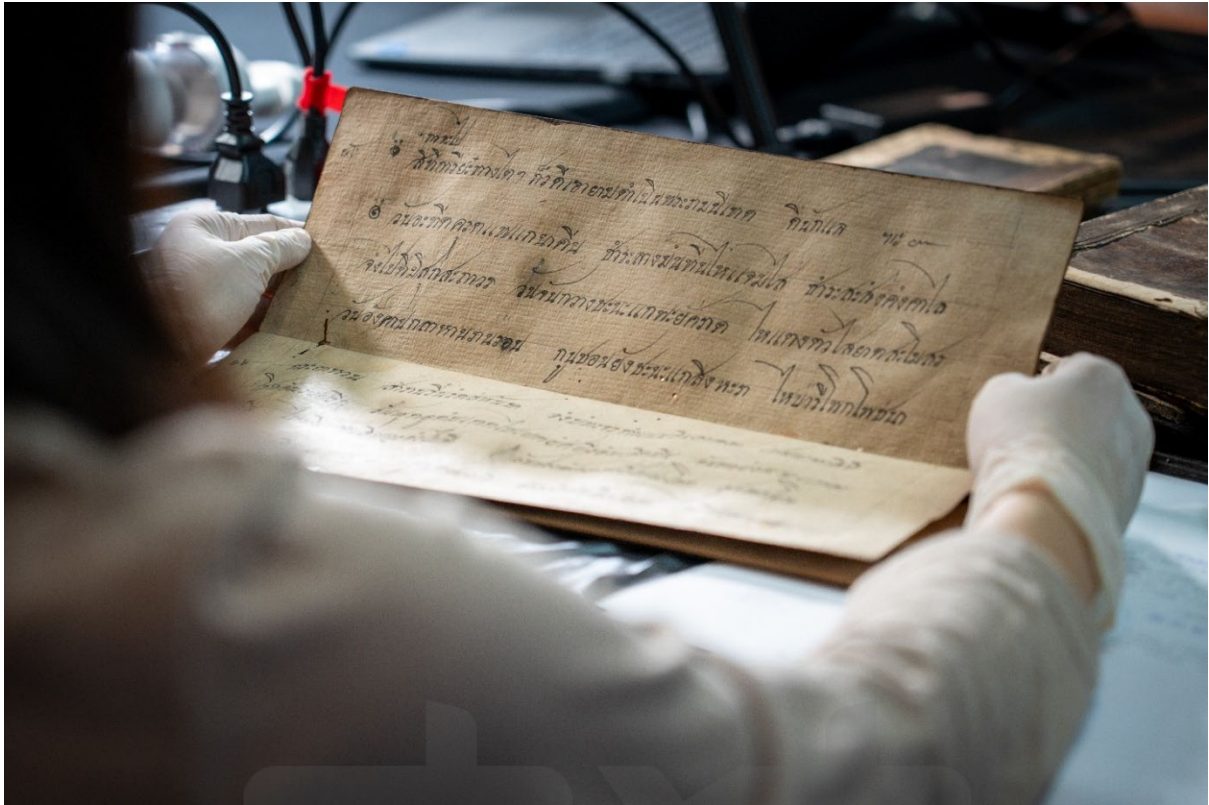

โอรส

ขอให้กรมสกุลของกรมวอญ

ศรีสุทโธ ทนที่รอนันต์ ว่า 'มานะ-จัก'
เขียนเป็นตัวอักษรโรมัน ว่า 'Manachilla'

อันเป็นมงคลนาม

ขอให้สกุลมากะจักที่มีคาน

เจริญรุ่งเรืองนั้นคงอยู่ในกรุงสยาม

ทั่วกลีบดาวล้าน

พระกัทนิกที่มณฑลภาวะไทย

วันที่ ๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๖

เอกสารอ้างอิง

ชาญโยธา โยธาสมุทร (บรรณาธิการ). (2547). มุลนิธิรามฤทธิไกร-มานะจิตต์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

อาลี เสือสมิง. (2555). ขุนนางสายตระกูลสุลต่านสุลัยมาน. สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://alisuasaming.org/main/champa06/>

.....

นิตา เขยกลีน สรุปล
ศุภกรานต์ พุ่มพฤษย์ ถ่ายภาพ

คลัง